

Wyrobisz, Andrzej

">>Geschichte und Desellachaft<<. Zeitschrift für Historische Sozialwissenschaft" ,14. Jahrgang 1988, Heft: 1 "Familie, Haushalt, Wohnen", hrsg. dieses Heftes: Hans-Ulrich Wehler, Göttingen : [recenzja]

Przegląd Historyczny 79/4, 778-779

1988

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

siebie w czasie obrad niezależne. Riksdag uzyskał stałe miejsce w życiu politycznym kraju (ten ostatni wymóg został spełniony dopiero za rządów synów Gustawa Wazy).

Książkę wydrukowano na pięknym papierze z licznymi ilustracjami i mapami. Tekst został zaopatrzony w przypisy i bibliografię, w której uwzględniono przede wszystkim prace w języku angielskim.

M. K.

„Geschichte und Gesellschaft”, Zeitschrift für Historische Sozialwissenschaft, 14. Jahrgang 1988, Heft 1: *Familie, Haushalt, Wohnen*, Herausgeber dieses Heftes: Hans-Ulrich Wehler, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, s. 149.

W ciągu ostatniego ćwierćwiecza nastąpiło ogromne ożywienie badań nad historią rodziny, doszło też do gruntownego ich unowocześnienia przez wykorzystanie osiągnięć — również bardzo intensywnie rozwijanej i modernizowanej — demografii historycznej, antropologii kulturowej, socjologii, psychologii. Szybko narastająca bibliografia i równie szybko zmieniające się metody badawcze i koncepcje każą dokonywać coraz częściej podsumowań i przeglądów, bez których orientacja w aktualnym stanie badań byłaby niemożliwa. Podsumowanie takie — częściowe — przedstawiono w pierwszym zeszycie za rok 1988 czasopisma „Geschichte und Gesellschaft”. Częściowe — gdyż dotyczące tylko niektórych problemów historii rodziny i obejmujące zasadniczo tylko badania niemieckie. Omawiany zeszyt, przygotowany pod redakcją Hansa Ulricha Wehlera, został w części artykułowej całkowicie poświęcony historii rodziny i problemom z nią związanym (rodzina, gospodarstwo domowe, mieszkanie). Z trzech zamieszczonych w nim rozpraw pierwsza autorstwa Winfrieda Freitag’a („Haushalt und Familie in traditionellen Gesellschaften: Konzepte, Probleme und Perspektiven der Forschung”, s. 5—37) daje przegląd badań prowadzonych w ostatnim ćwierćwieczu nad strukturami rodzinnymi w epoce przedprzemysłowej. Autor przypomina najważniejsze koncepcje badawcze: wprowadzoną przez Petera Lasletta typologię struktur rodzinnych, teorię „cykli rodzinnych” i jej krytykę, koncepcję *life course approach*.

Rodzinę określa się często jako podstawową komórkę społeczną — stąd m.in. wyrosły zainteresowania historią rodziny mającą ułatwić zrozumienie bardziej złożonych struktur społecznych. Jeżeli rodzina jest podstawowym elementem składowym społeczeństwa, to z kolei gospodarstwo domowe jest podstawowym przedsiębiorstwem gospodarki narodowej. Znajomość funkcjonowania gospodarstwa domowego jest przydatna dla zrozumienia procesów gospodarczych w makroskali. Historię gospodarstw domowych najlepiej zaś badać na podstawie źródeł takich jak rachunki domowe, pozwalające m.in. dokładnie badać poziom stopy życiowej, strukturę dochodów i wydatków. Badania takie zapoczątkował w Anglii już u schyłku XVII w. Gregory King, prowadzili je w XVIII w. obaj Youngowie, Davies i Eden, w 1853 r. podjął je w Brukseli „Międzynarodowy Kongres Statystyczny”, potem były uprawiane na dużą skalę w Niemczech w odniesieniu do XIX i XX w. Ostatnio Amelio Tagliaferri i Charles de La Roncière przedstawili bardzo interesujące wyniki badań nad budżetem ubogich i zamożnych mieszkańców miast włoskich w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych. Zarysowują się możliwości przedstawienia standardów życiowych ludności różnych krajów europejskich w długich ciągach czasowych. W omawianym tu zeszycie czasopisma „Ges-

chichte und Gesellschaft" Toni Pierenkemper przedstawił walory źródłowe rachunków domowych, problemy metodyczne ich analizy (metody intensywne wywodzące się od Fryderyka Le Playa, metody ekstensywne praktykowane przez Ernsta Engela, operującego średnimi statystycznymi) oraz ich przydatność w badaniach nad historią społeczną i gospodarczą XIX i XX w. („Das Rechnungsbuch der Hausfrau — und was wir daraus lernen können. Zur Verwendbarkeit privater Haushaltsrechnungen in der historischen Wirtschafts- und Sozialforschung", s. 38—63).

Z kolei Elisabeth Gransche i Franz Rothenbacher przedstawili warunki mieszkaniowe w drugiej połowie XIX w. w Niemczech („Wohnbedingungen in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts 1861—1910", s. 64—95). Data wyjściowa — rok 1861 — to ukazanie się w Berlinie pierwszej statystyki mieszkań. Autorzy skupili się bowiem na względnie wiarygodnych materiałach statystycznych odnoszących się do wielkich miast niemieckich (Berlin, Wrocław, Drezno, Lipsk, Hamburg, Monachium, Frankfurt) pomijając możliwości badań warunków mieszkaniowych w innych typach miast, a także w „epoce prestatystycznej", oczywiście na podstawie innych źródeł i przy pomocy innych metod (przykładem mogą być tutaj badania francuskie nad mieszkaniem w dobie *ancien régime*'u czy badania polskie z zakresu historii kultury materialnej). Autorzy przedstawili na podstawie istniejących statystyk wskaźniki zagęszczenia mieszkań (liczba mieszkańców na izbę mieszkalną, mieszkania jedno- i wielorodzinne), spadające odsetki mieszkań w suterrenach i na poddaszach, tendencje do zmniejszania się liczby mieszkań małych i wzrostu liczby mieszkań średnich przy utrzymywaniu się na tym samym poziomie liczby mieszkań wielkich, zmiany w wyposażeniu technicznym mieszkań (odrębne kuchnie, kanalizacja, łazienki, oświetlenie gazowe i elektryczne), koszt mieszkań. Wraz z poprzednim artykułem o budżetach rodzinnych daje to obraz stopy życiowej mieszkańców miast w Niemczech w XIX i na początku XX w., szkoda że zabrakło podobnego przeglądu z zakresu historii pożywienia.

Pozostałą część omawianego tu zeszytu wypełniają wypowiedzi dyskusyjne z historią rodziny nie powiązane. Leonid Luks wypowiedziada się na temat różnic i podobieństw ustrojów totalitarnych („Bolschewismus, Faschismus, Nationalsozialismus — verwandte Gegner?", s. 96—115), Bianka Pietrow pisze o teorii wojny prewencyjnej hitlerowskich Niemiec przeciwko Związkowi Radzieckiemu w 1941 r. („Deutschland im Juni 1941 — ein Opfer sowjetischer Aggression? Zur Kontroverse über die Präventivkriegsthese", s. 116—135), Dirk Blasius natomiast zajmuje się perspektywami badań interdyscyplinarnych z zakresu kryminologii („Kriminologie und Geschichtswissenschaft. Bilanz und Perspektiven interdisziplinärer Forschung" s. 136—149) przypominając zdanie jednego z badaczy historii świata przestępczego sprzed kilku lat, iż „czasy bezkrytycznej i anegdotycznej historii zbrodni minęły", obecnie punktem wyjścia badań historyczno-kryminologicznych stały się wnikliwe analizy stosunków społecznych i układów sił we władzy.

A. W.

Henryk Barycz, *Między Krakowem a Warmią i Mazurami. Studia i szkice*, „Pojezierze", Olsztyn 1987, s. 343.

Jest to tom studiów różnej wagi, znaczenia i objętości (od kilku do kilkudziesięciu stron) na temat związków kulturalnych, przede wszystkim naukowych i literackich między Prusami Książęcymi i Warmią a Polską, głównie Małopolską i Kra-